

Afganlılar ile mücadelesini sürdürmeye çalıştı. Mir Mahmud'u bertaraf eden (1725) Gilzeyler'den Eşref Han, bu kuvvetlere karşı başarılı olamayınca hem intikam almak hem de o sırada İran'ın büyük bölümünü ele geçirmiş olan Osmanlılar'ın tahta çıkarmalarını önlemek için mahpus bulunan Hüseyin Şah'ı öldürttü (Muharrem 1139/Eylül 1726). Bazı kaynaklarda Hüseyin Şah'ın esir iken Osmanlı hükümdarına gizlice mektup gönderdiği, İran'ın Afganlılar'dan, kendisinin de esaretten kurtarılmasını rica ettiği, bunun üzerine Sadrazam İbrâhim Paşa'nın Eşref'e İsfahan'ı bırakıp Kandehar'a çekilmesi için ihtarda bulunduğu, sadrazamın mektubunu alan Eşref'in de Hüseyin'in kesik başını elçiyeye göstererek meselenin kılıçla halledilebileceğini ima ettiği rivayeti nakl olunur (İA, XI, 650). Şah Hüseyin, vesâyet altında olmadan hüküm süren son Safevî hükümdarı olup bazı tarihçilerce müstakil Safevî hâkimiyetinin sona eriş tarihi onun tahttan çekildiği 1722 yılı olarak kabul edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 636, 637; Dürrî Ahmed Efendi, *Sefâretnâme-i İrân*, İÜ Ktp., TY, nr. 3228, V, 136-164, 371-408, 432-435; Râşid, *Târih*, II, 418-420, 428-431; Çelebizâde Âsım, *Târih*, İstanbul 1282, s. 20-24; T. Krusinski, *Târih-i Seyyâh* (trc. İbrâhim Müteferrika), İstanbul 1277, s. 20 vd., 46-68; Ebû'l-Hasan Kazvîni, *Fevâ'idü's-Safeviyye* (nşr. Meryem Mir Ahmedî), Tahran 1368, s. 78-82; J. Malcolm, *History of Persia*, London 1815, I, 592-594; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 250; IV/1, s. 150, 172 vd.; L. Lockhart, *The Fall of the Safavi Dynasty and the Afghan Occupation of Persia*, Cambridge 1958, s. 1 vd.; a.mlf., "Hüsayn", *EI*² (İng.), III, 603-604; Ahmed Tâcbaş, *İrân der Zamân-ı Safeviyye*, Tebriz 1340 hş., tür.yer.; Münir Aktepe, *1720-1724 Osmanlı-İrân Münâsebeleri*, İstanbul 1970, bk. İndeks; a.mlf., "Dürrî Ahmed Efendi'nin İrân Sefâreti", *BTTD*, I/1 (1967), s. 56-60; I/2 (1967), s. 60-63; I/3 (1967), s. 64-66; I/4 (1968), s. 60-62; I/5 (1968), s. 53-56; I/6 (1968), s. 82-84; Zambaur, *Manuel*, s. 261; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 213-216; H. R. Roemer, "The Safavid Period", *CHIr*, VI, 310-324; "Hüseyin", *İA*, V/1, s. 643-645; Tahsin Yazıcı, "Safevîler", a.e., X, 56; Bekir Kütükoğlu, "Tahmasb II", a.e., XI, 648-650; Dihhudâ, *Luğatnâme* (Muîn), VI, 7958-7959; R. Matthee, "Sultân Hüsayn", *EI*² (İng.), IX, 854.

AHMET TAŞAĞIL

HÜSEYİN b. MUHAMMED en-NECCÂR

(bk. NECCÂR, Hüseyin b. Muhammed).

HÜSEYİN MÜNİS

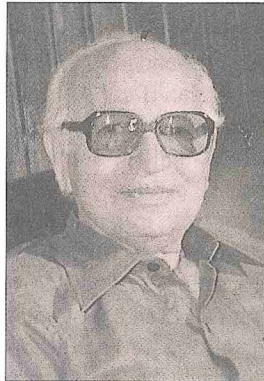
(حسين مونس)

(1912-1996)

Mısırlı İslâm tarihçisi,
gazeteci-yazar.

Süveyş'te doğdu. 1934'te Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Tarih Bölümü'nü bitirdi ve aynı üniversitede eş-Şarku'l-İslâmî fi'l-ʿaşri'l-ḥadîs başlıklı yüksek lisans tezini hazırladı. Daha sonra Fransa'ya giderek Paris Üniversitesi Ortaçağ Tarihi Kürsüsü'nden ve Ecole des Hautes Etudes'den mezun oldu. 1939-1945 yılları arasında Zürih Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde ders verdi ve bu arada *Essai sur la chute du califat umayyade de Cordoue* adlı tezle doktor unvanını aldı (1943). Mısır'a döndükten sonra 1954'te Kahire Üniversitesi'nin İslâm Tarihi Kürsüsü'ne hoca olarak tayin edildi; ayrıca 1955'te Tâlim ve Terbiye Bakanlığı Kültür Dairesi genel müdürlüğüne getirildi. 1957-1969 yılları arasında İspanya'da Mısır Büyükelçiliği kültür ataşeliğinde bulundu ve Madrid İslâm Araştırmaları Enstitüsü'nün yöneticiliğini yaptı. 1969-1977 yıllarında Küveyt Üniversitesi Tarih Bölümü'nde önce öğretim görevlisi, ardından bölüm başkanı oldu. Hüseyin Münis Kahire'de vefat etti.

Mısır'ın kültür hayatında önemli rol oynayan Hüseyin Münis, ilmi eserlerinin yanı sıra çok sayıda hikâye ve roman türünde eser kaleme aldığı gibi bazı dergi ve gazetelerde editörlük yapmış ve buralarda çok sayıda yazı yayımlamıştır. Süleyman Cevdet'in verdiği bilgiye göre Hey'etü'l-Kitâb'a bağlı olduğu 3000 ciltlik kütüphanesi Mısır'da tarih ve özellikle Endülüs tarihi konusunda en zengin koleksiyona sahiptir (*Ceridetü'l-Vefd* [19.III.1992]).

Hüseyin Münis

Hüseyin Münis "İslâm tarihi" ve "İslâmî tarih" terimlerini tenkit ederek İslâm ve müslüman kavramları arasında ayırım yapılması gerektiği görüşünü savunmuştur. Çünkü söz konusu tarih din olarak İslâm'ın tarihi değil müslümanların tarihidir. Ona göre Araplar'ın ve müslümanların hatalarla dolu tarihini dine mal etmek gerekir (Sâmî Diyâb, *el-Ehrâm* [05.V.1996]). Ayrıca müslümanların kendilerine çekidüzen vermeye ve İslâm'ı savunmak için kuvvetli olmaya çaba harcamadıklarını, buna karşılık İslâm düşmanlarının çok çalıştığını, bunun ise şevklerini büsbütün kırdığını söylemektedir. İmâd el-Miğzâî, Hüseyin Münis'in müslümanların geri kalmasını İslâm'la bir ilgisinin bulunmadığını söylediğini bildirmektedir (*Ceridetü'l-Vefd* [30.III.1992]).

İslâm tarihindeki bazı olayların birtakım devlet adamlarının müdahalesi sebebiyle yanlış aktarıldığını ileri süren Hüseyin Münis'e göre bazı devlet adamları tarihçilere baskı yapmışlar ve gerçekleri yazmalarını engellemişlerdir. Hüseyin Münis, bu yüzden bazı tarihçilerin kitaplarındaki yanlışları düzeltmek için sonradan eksiltme ve ilâveler yaparak eserlerini tekrar kaleme aldıkları kanaatindedir (Muhammed Bekir, *Ceridetü'l-enbâ'i'l-Küveytiyye* [03.XI.1995]).

Yerli ve yabancı birçok kuruluşun üyesi olan ve çeşitli ülkelerdeki üniversitelerde dersler veren Hüseyin Münis çalışmalarından dolayı birçok ödül aldı. Üçüncü dereceden Mısır cumhuriyet nişanı, Mısır devlet takdir ödülü ve Alfonso nişanı (İspanya) bunların başlıcalarıdır.

Eserleri. 1. *eş-Şarku'l-İslâmî fi'l-ʿaşri'l-ḥadîs* (Kahire 1935, 1938). Yüksek lisans tezi olup hocası Muhammed Şefik Gurbâl'in bir girişile yayımlanan eserde Mısır'ın Fransızlar tarafından işgalinden sonraki İslâm âleminin durumu anlatılır. 2. *Fethu'l-Arab li'l-Mağrib* (Kahire 1947). 3. *Essai sur la chute du califat umayyade à Cordoue en 1009* (Kahire 1948). Endülüs Emevî halifeliğinin yıkılışı hakkındaki doktora tezidir. 4. *Şuver mine'l-buḥûle* (Kahire 1949, 1956). 5. *Mısr ve risâletühâ* (Kahire 1955, 1956). 6. *Historical Atlas of Muslim Peoples* (Amsterdam 1957; R. Roolvink v.dğr.). 7. *Fecrû'l-Endelüs; dirâse fî târihi'l-Endelüs mine'l-fethi'l-İslâmî ilâ kıyâmi'd-devleti'l-Emeviyye* (Kahire 1959). 8. *Nûruddîn Maḥmûd* (Kahire 1378/1959, 1984). 9. *Riḥletü'l-Endelüs*

(Madrid 1963; Kahire 1985). Endülüs tarihi hakkındadır. 10. *Dirâsât fi şevre 1919* (Kahire 1976). 11. *el-Mesâcid* (Küveyt 1981). Bu kitapta mescidlerin önemi anlatılarak çeşitli mescidler üzerinde araştırma yapılmıştır. 12. *Başavât ve suber başavât: Şûretü Mısır fî aşreyn* (Kahire 1984). Kavalalı Mehmed Ali Paşa zamanından başlamak üzere Enver Sedat'a kadar Mısır'ın siyasi hayatında rol oynamış devlet adamları hakkındadır. 13. *et-Târih ve'l-mü'errihûn; dirâse fi 'ilmi't-târîh mâhiyetühû ve mevzû'âtühû, mezâhibühû ve medârisühû 'inde'l-ğarb ve'l-ilmü külli medrese ve bahş fi felsefetü't-târîh ve medhal ilâ fikhü't-târîh* (Kahire 1984). 14. *Dirâsât fi's-sireti'n-nebeviyye* (Kahire 1985). 15. *er-Ribâ ve harâbü'd-dünyâ* (Kahire 1986). 16. *Şüyûhu'l-aşr fi'l-Endelüs* (Kahire 1986). 17. *Atlasü târihi'l-İslâm* (Kahire 1987). 18. *el-İslâmü'l-fâtih* (Kahire 1987). 19. *Âlemü'l-İslâm* (Kahire 1989). 20. *el-Kâbetü'l-müşrika ve'l-'udvân aleyhâ* (Kahire 1991). 21. *Ehâdisü münteşifi'l-leyl* (Kahire 1993). 22. *el-İslâm fi 'ışrîn âye* (Kahire 1993). 23. *el-Câriye ve's-ş-şâ'ir* (Kahire 1993). 24. *Târîhu'l-Coğrâfiya ve'l-coğrâfiyyûn fi'l-Endelüs* (Madrid 1967; Kahire 1406/1986). İdrîsî, Bekrî, Bîrûnî, İbn Hazm, İbn Haldûn gibi çok sayıda müslüman âlim ve onların Endülüs'ün coğrafyasıyla ilgili eserleri hakkında bilgi vermektedir. 25. *Târîhu'l-müslimîn fi'l-bahri'l-mütevassit: el-evdâ'u's-siyâsiyye ve'l-iktişâdiyye ve'l-ictimâ'iyye* (Kahire 1411/1991). 26. *Ahğbârü'l-aşr fi inkişâd'î devleti Benî Naşr* (Kahire 1992). 27. *Târîhu'l-Mağrib ve hadâretühû* (I-II, Beyrut 1412/1992). Bu eserde Kuzey Afrika tarihi ve kültürü geniş bir şekilde ele alınmıştır. Hüseyin Münis, *Rihletü İbn Bahtûta*'yı neşrettiği gibi (*İbn Bahtûta ve rehalâtühû*, Kahire 1980) Corc Zeydân'ın *Târîhu't-temeddüni'l-İslâmî* adlı eserini gözden geçirerek yayımlamıştır (Kahire 1968).

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Münis, *Nûruddin Mağmûd*, Kahire 1959, s. 421-423; a.mlf., *el-Mesâcid*, Küveyt 1981; Muhammed Nasr, *Şafâhât min hayâtihim*, Kahire 1968; Süleyman Cevdet, *Ceridetü'l-Vefâd*, Kahire 19.III.1992; İmâd el-Miğzâlî, "Hivâr ma'a'd-duktür Hüseyin Mu'nis", a.e., Kahire 30.III.1992; Muhammed M. Osmân, *Mecelletü Nisfi'd-dünyâ*, 29.III.1992; Muhammed Bekir, "Hadîş ma'a'd-duktür Hüseyin Mu'nis", *Ceridetü'l-Enbâ'i'l-Küveytiyye*, Küveyt 03.XI.1995; Sâmî Diyâb, *el-Ehrâm*, Kahire 05.V.1996.

MUHAMMED HARB

HÜSEYİN NİZAMŞAH

(حسين نظام شاه)

(ö. 972/1565)

Nizamşâhiler Devleti'nin
üçüncü hükümdarı
(1554-1565).

Kuzey Dekken bölgesinde 748 (1347) yılında kurulan Behmeniler Devleti'nin 934'te (1527) yıkılmasından sonra ortaya çıkan beş sultanlıktan (Âdilşâhiler, Berîdşâhiler, İmâdşâhiler, Kutubşâhiler) biri olan ve Ahmednagar'da I. Ahmed Nizamşah Barhî tarafından kurulan Nizamşâhiler Devleti'nin ikinci hükümdarı I. Burhan Şah'ın en büyük oğludur. 1554 yılında "el-müeyyed min indillâh" lakabıyla tahta geçti. Bazı kaynaklarda Şii temayüllü olduğu yazılır. Saltanatının ilk yıllarında önce kendisine rakip çıkan kardeşi Abdülkadir'in isyanını bastırdı. Daha sonra diğer kardeşleri Mirân Şah Haydar ve Mirân Şah Ali ile mücadele etti.

Taht iddiasında bulunan kardeşlerin Bîcâpûr'a sığınmasıyla bu defa Nizamşâhiler'le Âdilşâhiler arasında aralıklarla savaşlar meydana geldi. Bu savaşlar sırasında Âdilşâhiler safında yer alan Hindü Vicanagar ricalığının Dekken'deki müslüman varlığını tehdit etmeye başlaması üzerine Gülkünde, Âdilşâhî ve Bîdârî sultanlıkları Nizamşâhiler ile ittifak yaptılar. Hüseyin Nizamşah'ın da içinde bulunduğu müttelik ordu, Raca Râm Ray'ın idaresindeki Vicanagar ordusu ile savaşmak üzere Talikota'ya (Rakasa - Tangadi) geldi ve yapılan savaşta 32.000 atlı, 300.000 yaya ve 1500 kadar filin bulunduğu kalabalık Hindü kuvvetleri bozguna uğradı (5 Ocak 1565). Raca Râm Ray yakalanarak öldürüldü. Mütteliklerin ordusu ricalığa girdi ve beş ay boyunca bölge yağma edildi. Bu savaş Hindistan'ın güney kısmının kaderinde önemli rol oynadı. Hüseyin Nizamşah bu savaşın ardından ülkesine döndü, fakat kısa bir süre sonra vefat etti (7 Zilkade 972/6 Haziran 1565).

Nizamşâhiler'in büyük hükümdarlarından biri kabul edilen Hüseyin Nizamşah âdil ve cesur bir idareci olarak tanınır. Ancak sonu gelmeyen karışıklıklarla uğraşmak zorunda kaldığı için Ahmednagar'da kalıcı bir istikrar sağlanamamıştır. Bununla birlikte Talikota Savaşı'ndan sonra Ahmednagar sarayı şair ve sanatçıların toplandığı bir merkez haline gelmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bayur, *Hindistan Tarihi*, I, 450-453, 466; T. W. Haig, *Turks and Afghans*, New Delhi 1965, s. 443-450; a.mlf. v.dğr., *The Cambridge Shorter History of India*, New Delhi 1969, s. 177-178; J. Burton-Page, "Husayn Nizâm Shâh", *El²* (İng.), III, 625-626; M. H. Martin, "Nizâm Shâhis", a.e., VIII, 73-74.

ENVER KONUKÇU

HÜSEYİN PAŞA, Ağa

(1776-1849)

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasında
önemli rol oynayan
Osmanlı veziri,
Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin
ilk seraskeri.

Edirne'de doğdu. Ruşçuklu bir aileye mensup olup babasının adı Hacı Mustafa'dır. Ailesiyle birlikte Edirne'den Bender'e giderek burada Yeniçeri Ocağı'na girdi. 1203'te (1788-89) İstanbul'a geldikten sonra 1807'de yapılan Rusya seferine katıldı ve cesaretiyle dikkati çekti. Ardından Sadrazam Silâhdar Ali Paşa'ya intisap etti ve yenilikçi fikirlerle yetiştirdi. Ocak içinde hızla ilerleyerek kısa sürede zağarcıbaşılığa yükseldi. II. Mahmud Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak için yüksek rütbeli ocak zâbitliklerine kendi fikrinde yenilikçi adamlar yerleştiren Kâlet Efendi'nin engellemeye çalışmasına rağmen Ali Paşa'nın tavsiyesiyle Hüseyin Ağa'yı önce kul kethüdâlığına, sonra da yeniçeri ağalığına getirdi (1823).

Hüseyin Ağa, yenilik düşmanı olan ocak ileri gelenlerini birer bahane ile ya ortadan kaldırdı veya iş başından uzaklaştırdı. Ustaların ocak içindeki nüfuzunu iyi bildiğinden odabaşılıarı gizlice toplayarak ocak ustalarının tahriklerine alâet olmalarını söyledi. Böylece ustalarla odabaşılıarın arasını açtı. Aynı şekilde ocaktaki tayin ustaları ile seçirdim aşçı ustalarını da birbirine düşürdü (Cevdet, XII, 72-73). Amacı, ocak içindeki nüfuzlu kimseleri temizleyip yerlerine kendi adamlarını yerleştirmekti. Bu faaliyetleri esnasında Kethüdâyeri Celâleddin Ağa'nın büyük yardımlarını gördü. Yeniçeri ağalığı sırasında ayrıca İstanbul'un Asmaaltı, Tahtakale, Balıkpazarı gibi yerlerdeki işsiz güçsüz takımının barındığı bekâr odalarını ve kahvehaneleri yıktırdı (Lutfi, I, 153). Böylece kısa süre içinde İstanbul'da büyük temizlik yaptı, bu arada çok sayıda düşman kazandı. Bu hizmetlerine karşılık 26 Ekim 1823 tarihinde vezirlikle taltif edildi ve bundan böyle Ağa Paşa unvanıyla anılma-